

ФАСТІВСЬКИЙ ЛІЦЕЙ-ІНТЕРНАТ

ЖАНРОВА ПАЛІТРА МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА

Автор: Свєшнікова
Наталія Василівна,
вчитель музики та художньої культури
(вища категорія,
звання «старший вчитель»)

ФАСТІВ
2011

ЗМІСТ

ВСТУП

1. Музичний образ. «Підберу музику...»
2. Жанрова палітра музичного мистецтва
3. Інструментальна музика, жанри та форми
4. Музично-театральні жанри та форми, напрями музики масових жанрів
5. Творчі завдання з музичного мистецтва
6. Музичні кросворди
7. Музично-дидактичні ігри

ЛІТЕРАТУРА

ВСТУП

Музика, як продукт творчості внутрішнього світу людини, покликана допомагати суспільству ставати людянішим; покликана примножувати і збагачувати красу Божого Світу у кожному з нас. І вже нашими зусиллями – примножувати красу доокілля, красу та досконалість плодів рук і розуму людини.

Неможливо перечитати усіх книг чи переслухати усі музичні твори. Тож потрібно мати напрямні, маячки, які б допомагали вибрати те, що є найнеобхіднішим для нашого психічного та фізичного здоров'я.

Одним із таких напрямних орієнтирів є жанр.

У стародавньому Єгипті музика розмежовувалась на високу та низьку. Висока музика – спів славнів (гимнів) на честь богів, низька – спів звичайних пісень.

В античному Римі – поділялась на Музику Всесвіту, Музику людську, Музику інструментальну. Тобто: I) музика небесних тіл, Землі, природи; II) спів людини; III) музика музичних інструментів.

Німецький музиколог Г. Бесселер всю музичну практику запропонував ділити на 2 класи: музика, яка виконується перед публікою, тобто пропонована слухачеві музика та музика, яка часто виконується, тобто ужиткова, обрядова музика.

Програма композитора Дмитра Кабалевського та її модифікації протрималися в Україні більше 30 років. Це сталося, у першу чергу, завдяки вдало використаному образу трьох китів, якими Кабалевський позначив пісню, танець, марш, і за допомогою яких “запливав” із учнями молодших класів у музику опер, балетів, симфоній і т.п.

Докладнішою, а тому і зручнішою є жанрова класифікація російського музикознавця А. Сохора. У ній визначено 4 класи:

- Театральні жанри (опера, балет, оперета, музика драматичного театру);
- Концертні жанри (симфонія, соната, квартет, ораторія, кантата тощо);
- Масово-побутові жанри (пісня, танець, марш із усіма їх різновидами);
- Релігійно-культурні жанри (молитовний спів, меса, реквієм тощо).

При такому поділі є можливість “віднесення майже всіх поширених в європейській музиці жанрів до певних класів та одержання багаторозрядної класифікації.

Зрозуміла річ, що будь-яка класифікація не вичерпує усіх можливих жанрових назв (бо їх є більше тисячі). Та вживаючи в розмовах з учнями слова музика сучасна, музика віденських класиків, музика камерно-інструментальних жанрів, жанри музики епохи Бароко і т.д., ми допоможемо учням упорядкувати їхні знання, зацікавимо пропонованою на уроці музикою.

МУЗИЧНИЙ ОБРАЗ. «ПІДБЕРУ МУЗИКУ...»

Урок-диптих, 8 клас

Тема. Музичний образ. Жінка-реалія-фантазія.

«Краса є найвища досконалість
і вона існує в кожному з нас»

С. Реріх

Мета:

- формувати вміння глибоко оцінювати прекрасне не тільки в мистецтві, а й у дійсності;
- розвивати в учнів творчу уяву, фантазію асоціації;
- ознайомити дітей з поетичним словом Ніни Шаварської;
- стимулювати аналітичне сприйняття музики.
- підвищувати рівень загальної культури учнів;

Музичний матеріал:

- музика композиторів різних епох та стилів.

Обладнання:

- фотопортрети жінок та дівчат з родин учнів;
- фортепіано, магнітофон, аудіо касети;
- таблиці.

Тип уроку. Урок комплексного використання знань, умінь і навичок.

Інтегрований урок(література, музика).

План і хронометраж уроку

1. Організаційний момент (5хв.)
2. Вступне слово (5 хв.)
3. Музична вікторина «Спогад» (25хв.)
4. Поетична п'ятихвилинка (5хв.)
5. Розповідь вчителя (5хв.)
6. Твір «Жінка-реалія-фантазія» (30хв.)
7. Підсумок уроку (5хв.)

1. Організаційний момент.

Музичне привітання.

Пісня Р. Паулса «Подберу музыку» (звукозапис).

Учитель: Діти, над якою темою ми працюємо протягом останніх уроків?

Діти: Наші великі сучасники.

2. *Учитель:* Тема сьогоднішнього уроку: Музичний образ. Жінка-реалія-фантазія. Прошу згадати що таке музичний образ.

Діти: Музичний образ – це втілене у музиці життя (почуття, переживання, роздуми, вчинки, події в житті людини чи людства).

Учитель: Згадайте, будь-ласка, музичні образи, які вам найбільше запам'ятались.

Діти згадують.

3. *Учитель*: А тепер ми проведемо музичну вікторину «Спогад», щоб згадати музику з якою ми знайомились на уроках.

(Проводиться музична вікторина, в якій звучать твори В.А. Моцарта, Й.С. Баха, Л.В. Бетховена, Ф. Шуберта, Й. Брамса, Ф. Мендельсона).

4. *Учитель*: Наповнивши душу прекрасною музикою, дозвольте запропонувати вашій увазі декілька поезій із збірки Ніни Шаварської «Торкаючись крильми небес»

Жінки заклопотані –
Не до поезії.
Боже, минає життя наше
В черзі!
А душі так хочеться ніжного
Вечора,
А душі так хочеться
Човна і весел,
А душі так хочеться
Білих конвалій,
Що загубились
У синіх далях ...

В тиші музика іскриться,
Скрипці стіни затісні!
І смичок, як блискавиця,
Вдарив болем по струні...
Не випадково в пологовій тиші
Разом зі мною народилися вірші.
Я ще не знала, скільки буде болю,
як мої вірші підростуть зі мною.
Небо про щось мовчить,
Спогад летить за вітром.
Як зупинити мить,
Що осипається цвітом?

МЕЛОДІЯ ДУШІ

Мелодія душі,
Як цвіт весни, чарівна,
Байдужим і глухим
Моя душа не рівня.
Як важко проростать:
Навкруг – камінні брили.
Мелодіє душі,
Неси мене на крилах.
Я чую – в небесах
Сміються горді птиці,

Мелодію душі
Розсиплю по жаринці.
Хай світить, як зоря,
Сліпим, глухим, байдужим.
Нехай вона зціля
Їх зачерствілі душі.

5. *Учитель:* Ніна Шаварська (Логвин) народилася на Полтавщині, а зараз живе і працює в Києві. Це мама нашої випускниці Оксани Шаварської. Поетеса є лауреатом Міжнародної мистецької премії імені С. Гулака-Артемовського. То що ж ви почули у її поезіях?

Діти: Вона уславлює чисті людські почуття, красу в усіх її проявах, жіночі мрії й сподівання.

Учитель: Придивімося уважно до жіночих фотопортретів, які ви принесли на урок із сімейних альбомів. Чи такі жінки оспівані в поезіях Ніни Шаварської?

Діти: Так. Саме про таких, як наші мами, бабусі, сестри – справжніх, надійних і водночас мрійливих, ніжних.

Учитель: Про шляхетне ставлення до жінки, передане в музиці, ми з вами згадували не раз. Доброю, ніжною і красивою бачили жінку композитори різних епох та стилів.

А сьогодні я хочу запропонувати кожному стати Творцем – дофантазувати, доповнити реальний образ жінок Вашої родини музикою і такиа чином створити музичний образ-ілюстрацію який передає всю палітру їх внутрішньої і зовнішньої краси.

Діти працюють над твором – реалією-фантазією

7. Декілька учнів зачитують свій твір

Учитель: чи вдалося Вам за допомогою творів композиторів минулого створити образ сучасної жінки?

Діти: дійсно, це можливо, бо композитори-класики є нашими сучасниками тому що їхня музика популярна і нині.

Творча робота учня Фастівського ліцею-інтернату Саковича Д.

Жінка-реалія-фантазія

Будь-яку жінку можна порівняти з музикою – когось з мажорною, когось з мінорною, але все ж таки з музикою.

Мою маму, наприклад, можна порівняти з Piano Sonata №14 «Moonlight» Л. Бетховена, тому що вона теж завжди така спокійна. А от одна з моїх бабусь більше схожа на (весільний) марш Ф. Мендельсона, не в тому розумінні щоб всіх одружувати, а в тому, що вона теж така весела і цілеспрямована. Її інша моя бабуся теж весела та цілеспрямована, але їй більше підійде «Маленька нічна музика» В.А. Моцарта. Обох своїх сестер я порівняв би (не знаю чому саме так) з музикою А. Вівальді «Summer» циклу «Seasons».

Та взагалі жінки й дівчата в нашій родині чудові, ми їх любимо і поважаємо.

ЖАНРОВА ПАЛІТРА МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Випереджаючі домашні завдання: Вивчити поезію Б. Олійника «Ода Музиці» (1 учень), створити слайд-шоу «Вокальна слава України» (1 учень).

Тема: Різновиди музики. Вокальна музика.

Мета: повторити, узагальнити основні історичні моменти формування музики, як мистецтва; ознайомити учнів із класифікацією музичних жанрів, видами, жанрами та формами вокального мистецтва, навчати їх розрізняти та аналізувати; виховувати естетичні смаки; розвивати інтерес до кращих зразків музичного мистецтва.

Тип уроку: комбінований, інтегрований.

Музичні твори для прослуховування: В.А. Моцарт «Рондо в турецькому стилі», М. Леонтович «Щедрик», у.н.п. на сл. І. Франка «Ой, ти дівчино, з горіха зерня»(звучить як музичний супровід презентації).

Обладнання: комп'ютер, диск із музичними творами, таблиці.

Хід уроку

І. Організаційна частина. Оголошення теми та завдань уроку.

Учні заходять в клас під звуки «Турецького маршу» В.А. Моцарта (симфонічний оркестр), який додає їм піднесеного настрою.

Вчитель: Шановні друзі, маємо чудову нагоду для зустрічі з мистецтвом. Згадайте, будь ласка, в рамках якої семестрової теми ми працюємо, і з якими мистецтвами зустрічали на попередніх уроках.

Учні: «Мистецтво в просторі культури» та «Візуальні мистецтва».

Вчитель: Як вам здається, у царину якого мистецтва ми поринемо нині?

Учні: У царину мистецтва Музики. Адже саме музика запросила нас сьогодні на урок.

Вчитель: Чи знайомий вам твір, який звучав на початку уроку?

Учні: Це «Рондо в турецькому стилі» В.А. Моцарта.

Вчитель: Як ви гадаєте, чому саме ця музика зустрічала Вас.

Учні: Це шедевр класичної музики, музика Моцарта визнана найоптимістичнішою, вона підвищує IQ людини.

Вчитель: Все вірно і логічно, отож, розпочинаємо тему «Жанрова палітра музичного мистецтва». Сподіваюся, що багатий емоційний досвід та певні знання, які ви отримали на уроках музичного мистецтва стануть фундаментом в опануванні цієї теми.

II. Підготовка до сприйняття навчальної теми.

Вчитель: Скористайтесь вашими «Мистецькими щоденниками» і згадаймо вислови про музику. «Музика – універсальна мова людства». «Музика – мова душі». Згадаймо, до якого виду мистецтв належить музика і якою мовою до нас промовляє.

Діти: Музика належить до часових видів мистецтва і сприймається на слух, а мова музики – звукоінтонація.

Вчитель: Скажіть, що таке жанр, які музичні жанри вам відомі?

Діти: Музичний жанр – це багатозначне поняття, яке класифікує музику з огляду на її походження, спосіб виконання, особливості сприймання.

Нам відомі такі музичні жанри: симфонія, увертюра, романс, кантата, концерт.

III. Історичний екскурс.

Музика... Становлення її як самостійного мистецтва відбувалося поступово. Спочатку вона була невіддільна від руху й танцю. В основі античної уяви про музику лежить впевненість у тому, що світ ритмічний і гармонійний, тобто музикальний. За вченням Платона вихованою вважалася людина, яка достатньо тренувалася в хороводах, а саме – поєднанні музики, слова, танцю. Греки розглядали музику не тільки як джерело натхнення, а насамперед як головну складову виховання. Епоха Середньовіччя дала поштовх для розвитку духовної та світської музики. Відродження – музика лунає повсюди: в палацах знаті, в родинному колі, на вулицях. XVIII ст. подарувало світові, Г.Ф. Генделя, Й.С. Баха, Й. Гайдна, В.А. Моцарта. XIX ст. – нові імена та ідеї в музиці.

XX ст. – він новаторства, нових принципів музичного мислення, це епоха Д. Шостаковича, С. Прокоф'єва, А. Хачатуряна.

IV. Творче завдання (становлення національних музичних шкіл)

А. Встановити відповідність країни та імені композитора

Б. Доповнити таблицю назвою відомого вам твору цього композитора

М. Лисенко	Австрія
Дж. Верді	Італія
Ф. Шопен	Росія
Е. Гріг	Польща
Ф.Шуберт	Норвегія
М. Глінка	Україна

Відповідь:

М. Лисенко	Україна	опера «Тарас Бульба»
Дж. Верді	Італія	опера «Ріголетто»
Ф. Шопен	Польща	Революційний Етюд, вальси
Е. Гріг	Норвегія	сюїта «Пер Гюнт»
Ф.Шуберт	Австрія	«Серенада»
М. Глінка	Росія	опера «Руслан і Людмила»

V. Систематизація раніше вивченого та подання нового матеріалу.

Щоб почути музику, яку створив ... (композитор), її потрібно виконати, а саме: ... (заспівати) або ... (заграти). Якщо учні не відповіли, учитель співає і грає музичні уривки або імітує спів і гру на музичному інструменті за його відсутності.

Для співу скористаймося ... (голосом), для гри ... (музичним інструментом).

Скільки може бути виконавців? (Один, декілька, багато).

Якщо один виконавець, то це ... (соліст), декілька ... (ансамбль), багато ... (оркестр, хор).

Музика, яку співають ... (вокальна), яку грають – ... (інструментальна).

Сьогодні розглянемо жанри вокальної музики:

Пісня – основний та найстародавніший жанр. Існує професійна та народна пісня. Це один з найулюбленіших музичних жанрів, наймасовіший та найдемократичніший.

Гімн – (від грецького слова «славити», «хвалити») – це величавий урочистий спів на чийсь честь. Давньогрецькі гімни – урочисті пісні на честь богів переможців Олімпіади, воїнів-героїв.

Романс – невеликий вокальний твір для одного голосу з супроводом, котрий відрізняється від пісні складнішою формою та більшою роллю супроводу. Первісно романс означав пісню народного типу, що виконувалась іспанською мовою. У XIX ст. романс став одним із провідних та улюблених жанрів музичного вокального мистецтва.

Арія – розвинута закінчена вокальна п'єса для голосу – соло з оркестровим супроводом, як правило, це частина оперної дії, що передає внутрішні переживання та стан героя. В первісному значенні термін «арія» означав пісню, але з часом арія набула більш розвиненої та складної форми.

Ораторія і кантата – музично – драматичні твори концертного типу. Виникли на зламі XVI-XVII ст.

Кантата – п'єса для одного голосу або хору з оркестром.

Ораторія – великий музично – драматичний твір для хору, співаків – солістів та симфонічного оркестру. На відміну від опери ораторія призначена не для театру, а для концертного виконання (без костюмів, декорацій, елементів танцю). Кантата має суто ліричний характер. Ораторія базується на драматичному сюжеті.

Реквієм – (з латин. «спокій») – це вокальний або вокально-інструментальний твір, присвячений пам'яті померлого, Спочатку це був жанр церковної музики. У XVIII-XIX ст. реквієм стає концертом і набуває характеру цілком світського жанру.

Опера – музично – драматичний твір, в якому актори не промовляють, а співають весь текст – поєднують сценічне мистецтво з вокальним. Головною роллю в опері відіграє музика.

Вчитель: Внесіть до своїх словничків назви вокальних жанрів: ораторія та кантата.

Проведемо невелику музичну вікторину.

1. Відгадати твір, який звучить.
2. Проаналізувати склад виконавців.

- М. Леонтович «Щедрик» (Дитячий хор, *a capella*);
- Т. Петриненко «Україна» (Соліст, інструментальний супровід);

- The Beatles «Yesterday» (Ансамбль);
- Р. Кириченко «Мамина вишня» (Соло);
- В.А. Моцарт «Турецький марш» (Вокальна версія Swingle Singers).

Вчитель: Що об'єднує твори, які звучали?

Учні: Це зразки вокальної музики, це фрагменти високохудожніх популярних творів.

Вчитель: Які відмінності, між творами, що звучали?

Учні: Кожен твір має свій художній образ та різний склад виконавців.

Вчитель: Що можете сказати про твір, який прозвучав останнім?

Учні: Це музика, яка зустрічала нас на початку уроку, але тоді вона звучала у виконанні симфонічного оркестру, а зараз у вокальному жанрі.

Вчитель: Акцентую вашу увагу на тому, як професійно та майстерно володіють голосом виконавці, імітуючи звучання різних інструментів.

Хочу надати слово учням, які підготували для нас деякі повідомлення.

Демонстрація слайд-шоу «Вокальна слава України».

V. Підсумок уроку.

Вчитель: Ми побували у світі музики, насолодилися звучанням найдавнішого музичного інструменту – людського голосу і переконалися, що «Музика – це голос людства, звернений до внутрішнього світу кожного. Минають роки, століття. Свій неповторний слід у мистецтві залишає кожна епоха. Справжні художні твори завжди сучасні. Вони передаються у спадок, як частина духовного, як вічна цінність людської душі.

«...пройдуть роки, і нові покоління, співати будуть пісню про Красу...»

«...і ти, як вперше, світ увесь відчуєш, простиш, як завжди, і повіриш у життя.

Побачиш ти, як квіти розквітають, душа твоя радіє і живе.

І сонце сходить, і життя триває, людське в людині людяним стає»

С. Ковальова

Звучить «Ода музиці»(поезія) Б. Олійника.

Домашнє завдання :

1. Створити афішу концерту вокальної музики з аналізом творів за складом і манерою виконання.

2. Запропонувати романс для виконання ровесницям. (За бажанням).

3. «Музичні сторінки» поезій В. Крищенка, Б. Олійника. Л. Костенко (За бажанням).

ІНСТРУМЕНТАЛЬНА МУЗИКА, ЖАНРИ ТА ФОРМИ

Мета: ознайомити дітей з різними видами інструментальної музики; навчити розпізнавати та аналізувати її жанри; розвивати тембральний слух, формувати художньо-естетичні смаки молоді.

Тип уроку: урок поглиблення теми з елементами гри, комбінований.

Обладнання: мистецькі щоденники дітей, портрети композиторів, диски з записами музичних творів, комп'ютер.

Матеріал для сприймання: Й.С. Бах «Скерцо» («Жарт») із сюїти №2, Й. Гайдн Симфонія №45 «Прощальна» I. част.

Випереджаюче завдання: Знайти відеофрагменти мюзиклів, опер та балетів (за вибором вчителя).

Епіграф:

Музикою руки заціловані,
Розтривожена оркестрами душа,
З Моцартом, і з Бахом, і з Бетховеном
Диригент у мандри вируша.

Хід уроку

I. Організація навчальної діяльності, оголошення теми.

Вчитель: Сьогодні ми продовжуємо розгляд теми «Жанрова палітра музичного мистецтва». Нас чекає зустріч з музикою інструментальною.

Запишіть, будь ласка, епіграф уроку на сторінку мистецького щоденника «Крилаті вислови».

II. Актуалізація опорних знань.

Вчитель: Яку музику ми називаємо інструментальною?

Діти: Будь-яка музика, виконана одним із існуючих інструментів або їх групою називається інструментальною.

Вчитель: Океан інструментальної музики неосяжний, але в ньому є острови, на яких ви пережили духовно-емоційне очищення. Згадайте, як називається стан переживання художньої реальності як незрівнянної ні з чим естетичної насолоди?

Діти: Катарсис.

Вчитель: Скористайтесь, будь ласка, сторінкою мистецького щоденника «Музична скарбничка» і згадайте назви інструментальних творів, які дали змогу пережити вам стан катарсису.

Діти, які мають бажання, пишуть на дошці назви цих творів.

- Н. Паганіні – «Каприз №24»;
- В.А. Моцарт – Симфонія №40;
- Віночок Українських мелодій;
- Й. Штраус – Полька-піщикато;
- М.А. Римський-Корсаков – «Полёт шмеля»;
- В. Гаврилін – Тарантела з балету «Анюта»;

- Г. Свиридов – увертюра «Час, уперед».

III. Основна частина уроку.

Вчитель: В наш вік глобалізації, нестримного розвитку техніки та технологій чи знаходите ви час для спілкування з мистецтвом взагалі і зокрема з музичним мистецтвом? В якому форматі відбувається це спілкування?

Діти: Хтось навчається в музичній школі, чиясь сім'я часто відвідує культурні заходи в столиці і майже всі використовують можливості мережі Internet для пошуку та прослуховування улюблених творів.

Вчитель: Я спостерігала за вами під час концерту капели бандуристів стрітівської школи Кобзарського мистецтва. Бачила вашу реакцію на виступ учнів музичної школи. Приємно відмітити, що я не побачила байдужих облич, щирими були і ваші оплески, хоча навряд чи саме така музика є вашим пріоритетом.

Діти: Мабуть, живе виконання і безпосереднє спілкування завжди знаходить відгук в душі і серці.

Вчитель: Пропоную Вам послухати твір, який не залишає байдужим жодного слухача, в чому я могла переконатись неодноразово. (Показую дітям портрет Й.С. Баха).

Слухання музики: Й.С. Бах «Скерцо» («Жарт») із сюїти №2.

Вчитель: Прошу назвати інструментальний склад виконавців.

Діти: Твір виконує флейта (соло) та струнний ансамбль, вони ніби ведуть між собою діалог.

Вчитель: Який настрій подарував цей твір?

Діти: Піднесений, веселий, бадьорий.

Вчитель: Як називають музиканта, який так майстерно володіє грою на інструменті?

Діти: Віртуоз.

IV. Ігровий момент.

Вчитель: Хочу запропонувати Вам гру «Розпізнай мене», в якій потрібно відгадати звучання якогось музичного інструмента.

Роздаю листочки, діти їх підписують.

Вчитель: Перш, ніж розпочати гру, згадаємо, як називається характерне забарвлення звуку, за яким ми впізнаємо голоси природи, людей та музичних інструментів.

Діти: Це тембр, один із засобів музичної виразності.

Вчитель: Приготувалися, слухаємо і записуємо назви інструментів.

Відповіді:

1. Скрипка з сопілкою.
2. Баян.
3. Барабан.
4. Гітара.
5. Труба з фортепіано.

6. Бандура.
7. Саксофон.
8. Орган.

Вчитель: Поміняйтеся листочками, і перевіримо.

V. Музична релаксація.

Без вступного слова і коментарів звучить I. част. Симфонії №45 «Прощальна» Й Гайдна.

Вчитель: Чи чули ви раніше цю музику? Скоріше всього ні. Чи знаєте ви, хто є «батьком» симфонії, засновником жанру симфонія? Звернімося до нашого підручника і на с.97 знайдемо портрет композитора і потрібну нам інформацію. Як вплинула на Вас прослухана музика?

Діти: Музика захопила і повела нас за собою.

Вчитель: Не будемо ставити крапку у спілкуванні з цим твором. Рамки уроку не дозволяють прослухати і проаналізувати твір повністю, тому я запрошую Вас завтра о 18:30 до актової зали, де ви дізнаєтесь від наших учнів інтригуючу історію створення і першого виконання «Прощальної» симфонії і матимете змогу послухати цей твір повністю.

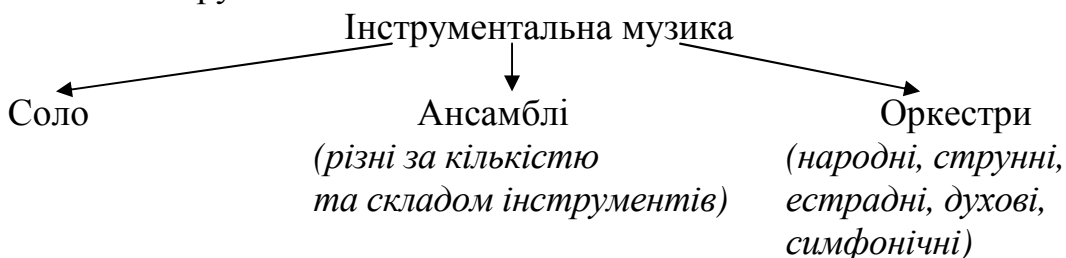
VI. Робота дітей з власними словниками в мистецьких щоденниках.

• Вибрати і записати на дошці жанри інструментальної музики (симфонія, увертюра, сюїта, концерт, соната).

VII. Підсумок уроку.

Робота з таблицями

Вся музика, яка виконується на музичних інструментах називається інструментальною.



Всі класифікації умовні і відносні, бо музика різних жанрів побутує, взаємодіє, взаємозбагачується, доповнює одна одну, відбувається взаємопроникнення жанрів, виникають нові види. Головне в музиці всіх жанрів вплив на нашу емоційно-образну сферу, пробудження прекрасного начала в людині, в її особистому сприйнятті кожним з нас.

Домашнє завдання

1. Опрацювати матеріал за підручником ст.96-100.
2. Знайти і запропонувати до шкільної фонотеки інструментальний твір, який Вам найбільше подобається.

МУЗИЧНО-ТЕАТРАЛЬНІ ЖАНРИ ТА ФОРМИ, НАПРЯМИ МУЗИКИ МАСОВИХ ЖАНРІВ

Мета: формувати інтерес до світової музичної спадщини, розвивати особистісно позитивне ставлення до мистецьких цінностей.

Тип уроку: комбінований, закріплення пройденого та вивчення нового матеріалу з елементами музичної релаксації та творчими завданнями.

Обладнання: звукозаписи музики театральних жанрів, технічні засоби, таблиці.

Хід уроку

I. Актуалізація опорних знань.

Вчитель: Шановні друзі, розпочнемо урок з творчого завдання. Пропоную вашій увазі фрагменти популярних музичних творів.

1. Ви їх згадуєте і запишете назви.

2. Вкажете біля твору жанр вокальної чи інструментальної музики, з якими ви ознайомилися на попередніх уроках. Таблиці перед вами.

Звучить музика.

- Ендрю Ллойд Веббер – «Фантом опери»;
- Ж. Оффенбах – «Кан-кан»;
- М.В. Лисенко – Увертюра до опери «Тарас Бульба»;
- Р. Коччанте – «Bell» із мюзиклу «Noterdam de Paris»;
- С.С. Гулак-Артемівський – дует Одарки й Карася з опери «Запорожець за Дунаєм»;
- П.І. Чайковський – Танець маленьких лебедів із балету «Лебедине озеро».

Вчитель: Переверніть листочки та відкладіть роботи в сторону.

II. Вивчення нового матеріалу.

Вчитель: Театральна музика – музика в будь-яких театральних виставах, де вона допомагає розкриттю змісту. Жанри театральної музики – це опера, балет, оперета, мюзикл, рок-опера. Скористаймося словником-довідником для уточнення понять.

Опера (іт. *opera* — дія, праця, твір) — музично-сценічний жанр, що ґрунтується на синтезі музики, слова, дії. В опері сценічна дія органічно поєднується з вокальною (солісти, ансамблі, хор), та інструментальною (оркестр) музикою, досить часто — з балетом і пантомімою, образотворчим мистецтвом (гримом, костюмами, декораціями, світловими ефектами, піротехнікою тощо). Елементами опери є арія, ансамбль, хор, балетна сцена, увертюра, симфонічний антракт.

Балет (іт. *ballare* — танцювати) — вид сценічного мистецтва, танцювальна театральна вистава, у якій музика поряд з танцем відіграє важливу роль у розвитку сюжету і створенні відповідного

настрою. — синтетичний вид сценічного мистецтва, в якому зміст вистави розкривається в основному засобами пластичного танцю, міміки і музики.

Оперета (іт. operetta — маленька опера) — музично-сценічна вистава переважно розважального характеру, що поєднує монологічне і діалогічне мовлення з вокальною та інструментальною музикою, танцювальне мистецтво й естрадні прийоми. Визначні оперети створили І. Кальман, Ж. Оффенбах, Й. Штраус-син, а також І. Дунаєвський.

Мюзикл (від англ. musical play — музичний спектакль) — музично-сценічна вистава, в якій поєднуються різноманітні жанри і виражальні засоби естрадної та побутової музики, хореографічного, драматичного і оперного мистецтва. Від оперети відрізняється наскрізним драматургічним розвитком, використанням вокально-хореографічних ансамблів, драматичним змістом.

Мюзикл, як жанр виник в США у 1920-х роках. До найкращих зразків мюзиклу належать «Оклахома» Р. Роджерса, «Співаючи під дощем» Джина Келі, «Вестсайдська історія» Л. Бернастайна, «Моя чарівна леді» Ф. Лоу, «Людина з Ламанчі» М. Лі, «Привид опери» Е. Л. Вебера.

Вчитель: Продовжимо творчу роботу.

Вкажіть біля кожного твору, який звучав, жанр театральної музики, до якого він відноситься і здайте роботи.

Вчитель: Щодо музики масових жанрів, то ми детально розглядали її на уроках музичного мистецтва в 8 класі. У нас багато напрацювань з цієї теми, вона вам близька і цікава. Тому згадайте імена представників цих напрямів, найвідоміші твори і складіть вдома схему чи таблицю в довільній формі.

III. Перевтілення.

У світі музики часто трапляється так, що музичний твір змінює жанр або форму, але ніколи не втрачає інтонаційне зерно та художній образ. Такі перевтілення існують здавна, це не сучасний винахід. Ще сам Бах перекладав свої скрипкові твори для клавесина, а М. Леонтович перетворив українські народні пісні на шедеври хорового мистецтва. Ми на уроках часто порівнювали оригінал з обробкою. Такі зміни називають аранжуванням. Пропоную перейти до слухання таких творів.

IV. Музична релаксація (варіанти на вибір учителя).

• М.К. Огінський – Полонез (Вокальна версія, оркестрова - духовий оркестр);

• М. Леонтович – Щедрик (Вокально-інструментальна);

• А. Дворжак – Слов'янські наспіви (Класика в сучасних естрадних обробках);

• Й. Брамс – Угорські танці (Класика в сучасних естрадних обробках).

- F. Lay – Love story (Фортепіано або саксофон);
- Оперні попури у виконанні «Хору Турецького».

V. Підсумок уроку.

Із розвитком музичної культури жанрова система зазнає постійних змін і оновлення.

Звернімося до схеми в підручнику на ст. 104. Завершуючи розгляд теми «Жанрова палітра музичного мистецтва», зробимо висновок, що у музичному мистецтві існує розгалужена система жанрів, які мають спільні та відмінні особливості художньо-образної мови. На думку В. Уколова, автора книги «Музыка в потоке времени», **«Музыка – це голос людства, звернений до внутрішнього світу кожного».**

Домашнє завдання:

1. Скласти таблицю (в довільній формі) музики масових жанрів.
2. Історія музичних уподобань членів моєї родини.
3. Творчий задум одного з жанрів театральної музики, етапи його втілення.

ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ З МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

А З К
М У И

Розділ «Музична грамота», 5-6 класи

Варіант А: Адміністрація Фастівського заводу «Факел» має намір взяти участь у конкурсі заміщення робочих вакансій (професій).

Варіант Б: Переляканий заєць мчав щодуху через поля, добігши краю пересік дорогу і сховався у лісі.

Варіант В: Гуляючи лісом, ми вийшли на галявину, посідали на зламане дерево і почали бесіду про добро, здоров'я, успіх.

Завдання:

1. Підкреслити в реченнях назви нот і виписати їх
2. Записати ноти на нотному стані в розмірах 2/4; 3/4; 4/4
3. Скласти аналогічне речення.

Критерії оцінювання:

- 1 завдання – середній рівень (6, 7 балів)
- 1,2 завдання – достатній рівень (8, 9 балів)
- 1,2,3 завдання – високий рівень (10 – 12 балів).

МУЗИЧНІ КРОСВОРДИ

В світі музичних інструментів, 8 клас

1. Заповнити кросворд.
2. По можливості доповнити його.

Т	У	Б	А				
Т	Р	У	Б	А			
Т	А	Р	І	Л	К	И	
Т	Р	О	М	Б	О	Н	
Т	А	М	Б	У	Р	І	Н
Т	Р	Е	М	Б	І	Т	А
Т	У	Л	У	М	Б	А	С

К	О	Б	З	А				
К	Л	А	Р	Н	Е	Т		
К	С	И	Л	О	Ф	О	Н	
К	Л	А	В	Е	С	И	Н	
К	О	Н	Т	Р	А	Б	А	С

Б	А	Я	Н					
Б	У	Б	Е	Н				
Б	А	Н	Д	Ж	О			
Б	А	Н	Д	У	Р	А		
Б	А	Р	А	Б	А	Н		
Б	А	Л	А	Л	А	Й	К	А

Г	О	Р	Н				
Г	О	Н	Г				
Г	У	С	Л	І			
Г	О	Б	О	Й			
Г	І	Т	А	Р	А		
Г	Е	Л	І	К	О	Н	
Г	А	Р	М	О	Ш	К	А

МУЗИЧНО-ДИДАКТИЧНІ ІГРИ

«Повтори ритм»

а) Вчитель проплескує коротенькі ритмічні формулки.

б) Учні (за помахом руки вчителя) повторюють їх.

Гру ускладнюємо, додаючи після плескань (для розвитку зорової уваги) жартівливі рухи (наприклад, – розводимо руки вбік, торкаємося вух, стискаємо пальці в кулак, розчепірюємо пальці та повертаємо руки долонями до учнів тощо).

«Дай відповідь»

а) Вчитель проплескує коротеньку ритмічну формулку-запитання.

б) Клас повторює питання (окрім учня, який відповідатиме).

в) Учень, двічі послухавши музичне запитання, плескає-імпровізує ритм-відповідь.

г) Учень ставить своє музичне питання сусідові (гра продовжується по колу).

Пам'ятаймо: музична відповідь може бути довшою або коротшою від запитання. Можна змінювати темп, розмір тощо.

«Годинникова майстерня»

Вчитель ділить клас на три групи. Кожна група імітує голосом хід одного з годинників: великого (він іде чвертками — *та та*), середнього (йде вісімками — *ті ті ті ті*) та маленького (він іде шістнадцятками — *тукутуку тукутуку*).

Годинникар (вчитель або хтось із дітей) перевіряє годинники – запускає їх хід та зупиняє. Годинники цокають-йдуть усі разом, по одному, по два.

Гру можна ускладнити. Поділивши клас на шість груп, *годинникар* перевіряє правильність ходу годинників, включає та виключає годинникові дзвіночки. Стежить за єдиним темпом, єдиним пульсом для усіх годинників своєї майстерні.

Великий годинник (1-ша та 2-га група дітей)

"ходить" і дзвонить чвертками (*та та // бам бам*).

Середній (3-тя та 4-та групи) — вісімками (*ті ті ті ті // дзінь дзінь дзінь дзінь*).

Маленький (5-та та 6-та групи) — ходить шістнадцятками (*тукутуку тукутуку*), дзвонить-дзиньчить одним довгим звуком (дззззззззз...).

«Відлуння»

Учитель співає короткі мелодії та окремі звуки. Учні, імітуючи відлуння, повторюють їх.

«Куди біжать нотки?»

Вчитель грає коротенькі мелодичні ходи висхідного та низхідного напрямків. Заплющивши очі, учні уважно слухають. Виставленою

уперед рукою одразу реагують на зміни напряму *руху ноток* (піднімають руки вгору або опускають вниз). Після кожної заграної групки звуків учитель повідомляє *куди бігли нотки*. Починати гру доцільно від звуку *ЛЯ першої октави* (почувши кількаразове повторення цього звуку, учні ставлять праву руку у вихідне положення – перед собою на рівні грудей).

«Намалюй мелодичну лінію пісні»

Нагадати учням, що речення складаються зі слів; слова – зі складів; склади – з окремих літер. Мелодії теж можна ділити на менші побудови – *фрази* та *мотиви*. На прикладі зображення мелодії пісні «А хто, хто» показати учням, в яких місцях доцільно розірвати суцільну графічну лінію, щоб був виднішим її поділ на менші побудови.

а) Попросити учнів “намалювати” мелодичні лінії вивчених пісень на уявній стіні (водночас співаючи їх у повільному темпі). Щоб надати рухам необхідної м’якості, нехай діти уявлять, що в руках у них широкий пензель-флейц. Вмочивши кінчик пензля в уявну фарбу, хай діти легесенько (щоб не “капало на підлогу”) зображають вивчені мелодії великими розмашистими рухами.

б) Попросити учнів намалювати мелодичні лінії вивчених пісень на папері.

«Оберни інтервал»

а) Вчитель співає два звуки.

б) Учень повторює *другий* звук, а *перший* переставляє голосом вгору або вниз (доповнюючи мелодичний хід до октави). Дає назви утвореним інтервалам.

«Вкажіть правильне закінчення»

Вчитель грає учням знайомі мелодії, та закінчує їх не тонікою, а будь-яким іншим звуком. Наприклад, *До-мажорну мелодію* закінчує спочатку *Фа-дієзом*, за другим разом — *ЛЯ-бемолем*, за третім — *Мі-бемолем* тощо. Тільки за четвертим-п’ятим разом грає правильну ноту.

Діти, заплющивши очі, показують рукою яка із кінцевих ноток найкраще підходить до даної мелодії. Похитування піднятою рукою з розчепіреними пальцями є сигналом, що заграє нотка не годиться, щоб нею закінчували мелодію. Пальці стиснуті в кулак сигналізують, що кінцеву нотку взято правильно.

«Скільки чуєш звуків?»

а) Вчитель грає на фортепіано 1-4 звуки (поодинокі звуки та співзвуччя — гармонічні інтервали, тризвуки, септакорди).

б) Учні, заплющивши очі та виставивши перед собою руку, показують пальцями кількість заграних звуків.

в) Учитель, витримавши паузу, називає правильну кількість звуків.

Щоб уникнути зайвих помилок, учитель грає співзвуччя із трьох-чотирьох звуків (тризвуки та септакорди) почерговими ударами пальців (із форшлагом).

«Прицілювання вухом»

Увесь клас напружено вслухається у заграний вчителем звук. Після його завершення діти намагаються продовжити заграний звук в уяві (внутрішнім слухом). За поданим знаком діти тихенько відтворюють почутий звук, намагаючись заспівати його інтонаційно якнайточніше.

«Живе фортепіано»

Учитель, викликавши на середину класу кількох учнів, дає їм у руки картки із назвами ноток – кожному іншу (напр. До, Ре, Мі, Фа, Соль, Ля). Просить запам'ятати звучання своєї «клавіші» і точно його відтворювати. Торкаючись указкою відповідної картки, “грає” на живому фортепіано нескладні мелодії.

«Граємо на дзвонах»

Уявити, що тримаємо в руці паличку для великого барабана. Грати нею на уявних дзвонах мелодії пісень та одночасно співати їх числовими позначеннями шаблів ладу (назвами нот, словами).

«Вчимося грати двома руками»

За допомогою “рухів ведмедика” навчити учнів грати мелодії з двох звуків, наприклад, «Ходить котик» на уявних дзвонах, фортепіано, ксилофоні.

а) Вчитель повертається плечима до класу і, похитуючись як ведмедик (вправо-вліво), показує із якого боку беремо нотки пісні на уявних дзвонах.

б) Учні, похитуючись разом із вчителем, вдаряють долонями по уявних дзвонах.

в) Звужують рухи. Грають мелодію вказівними пальцями (“двома дзьобиками горобчиків”) на німій клавіатурі фортепіано (на двох чорних клавішах).

г) Учні, які найкраще справилися із завданням, учитель запрошує заграти мелодію пісні на справжньому фортепіано.

«Музичний літачок»

Поклавши руку на коліно, учні гудуть найнижчу нотку (літачок “прогріває” двигуни). Потім, повільно піднімаючи руку, гудуть все вище й вище, тонше й тонше. Запищавши як комарики, плавно ведуть свій уявний літак на посадку (повільно опускаються голосом від найвищої нотки до найнижчої).

«Фізкультхвилинка для язика»

Запропонувати дітям, заплющивши очі, внутрішньо відчути роботу язика під час промовляння звуків. Сказати, що той учень гарніше й правильніше вимовляє звуки, у кого слухняніший язичок.

а) Виставивши язика, скрутити його *трубочкою*, розігнути в *жолобок*, розпрямити як *лопатку*, зробити *чашечку* (загнути вгору кінчик та край язика).

б) Загнути язик на верхню губу, на верхні різці з зовнішнього боку (між губою і зубами), на верхні різці з внутрішнього боку.

в) Облизати кінчиком язика верхню губу (рот напіввідкритий); облизати ясна із зовнішнього боку, із внутрішнього боку, облизати кінчиком язика піднебіння.

«Мелодизуємо діалог»

а) Вчитель співає речення-запитання, закінчуючи мелодію нестійким щаблем.

б) Учень співає-імпровізує речення-відповідь, закінчуючи мелодію тонікою.

«Додай підголосок»

а) Увесь клас тихенько співає одноголосну пісню.

б) Один із учнів імпровізує-додає підголосок.

«Диригування»

Щоб учні навчилися правильно поєднувати ауфтактовий рух із вдиханням, говоримо: — *Поставте руки перед собою на ширині плечей долонями донизу. Уявіть, що в руках у вас дві великі ложки і ми начерпуємо ними варення із двох казанків. Варення дуже смачно пахне, тому одночасно із черпанням ми глибоко вдихаємо його аромат. Починаємо спів лише тоді, коли рука йде донизу (коли кладемо варення на хліб).*

Вивчаючи схеми, кожна з них диригуймо чотири рази.

За першим разом нагадуємо напрям руху.

За другим — імітуємо голосом гру на барабані з тарілкою.

За третім разом — рахуємо долі такту.

За четвертим — знімаємо звук на останній долі такту.

Схема “на 2”: Вниз-вгору, *бум-цик*, раз-два, *ра-аз-хоп!*

Схема “на 3”: Вниз-вбік-вгору, *бум-цик-цик*, раз-два-три, *раз-два-а-хоп!*

Схема “на 4”: Вниз-разом-вбік-вгору, *бум-цик-цик-цик*, раз-два-три-чо, *раз-два-три-и-хоп!*

(На слові “хоп!” ніби хапаємо пальцями зернятко в уявному яблучку).

«Допоміжні рухи»

Майже до кожної пісні можна придумати декілька рухів, які збагатять її виконання. Співаючи, наприклад, забавлянку «Горошок», торкаємося правою рукою кінчиків пальців лівої (починаючи від мізинця). На слові *біб* хапаємо за великий палець і легенько тягнемо (ніби відриваючи стручок бобу).

Кожен вчитель знає, як важко домогтися невимушеної і водночас динамічної постави під час співу чи гри на музичних інструментах. В учнів надмірно піднімаються плечі (у момент вдихання повітря), сковуються рухи голови (що одразу відбивається на якості виконання творів). Я.Михайлюк та О.Цалай-Якименко (автори книги «Музична грамота в моделях») радять учити дітей уміння знімати напругу зі своїх м'язевих груп. Коли плечі занадто підняті – запропонуємо учням виконати плечима ряд рухів (відвести плечі назад (*“Гордий”*), подати вперед (*“Холодно”*), підняти плечі (*“Не знаю”*), опустити (*“Знову двійка”*), зробити плечима невеликі рухи по колу, повернутися у вихідну позицію (*“Бадьорий”*). Ці рухові маніпуляції можна виконувати навіть під час концерту. У даному випадку їх слід робити із мінімальною амплітудою. Можна й зовсім без зовнішніх проявів — лише з їх внутрішнім уявленням.

Якщо учні втомилися, то проводимо фізкультхвилинку для шиї. Назви положень голови (*“Поглянь вправо”*, *“Поглянь вліво”*, *“Жайвір”*, *“Степова даліна”*, *“Задума”*) — це слова-пускачі, які конкретизують суть кожної вправи та емоційно забарвлюють її, сприяючи міцнішому закріпленню рухового рефлексу. Виконуються вправи з максимальною амплітудою відхилень. Після кількох повторів вправ (два-п'ять разів) учні зупиняються й викликають у собі внутрішнє відчуття цих рухів. Словесні команди вчителя подаються при цьому тою самою інтонацією, що й для справжніх рухів. Ритм виконання реального руху та уявного теж має бути однаковим.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гайдамака О., Дверій Р., Корнілова О., Опанасюк О. Музика. 1 клас. – Львів: Богема, 2004.
2. Дверій Р. Музика. Методичний матеріал для вчителя. – Львів: ЛОШПО, 2002.
3. Дверій Р. Музична грамота в малюнках. – Львів: ЛОНМІО, 1994.
4. Колесса М. Основи техніки диригування. – Київ: Музична Україна, 1973.
5. Михайлюк Я., Цалай-Якименко О. Музична грамота в моделях. – Київ-Долина: СКУ, 1989.
6. Олійник О. Букварик для школяра-скрипаля. (Рукопис).
7. Ольшевський В. Ключ до слухання музики. – Львів: ЛОШПО, 2010.
8. Словник української мови (в 11-ти томах). – Київ: Наукова думка, 1971-1981.
9. Шип С. Музична форма від звуку до стилю. – Київ: Заповіт, 1998.